Novák Ferenc

Szép találkozások

Román ballada

Iskolai életem olyan zaklatott volt, mint a történelem. Három elemit jártam román iskolába, akkor jöttek a magyarok, különbözeti vizsgával mehettem első gimnáziumba. Aztán beiratkoztam a piaristákhoz Kolozsvárra, de a háború miatt nem kezdhettem meg. Jártam a ciszterekhez Székesfehérváron, aztán egy pár napot a Faludiba Szombathelyen, amikor Ausztriából hazakeveredtünk, Zalaegerszegen jártam egy kicsit gimnáziumba, s amikor meg Pestre jöttünk, megint különbözetivel beiratkozhattam a Vörösmarty Gimnáziumba, itt érettségiztem.

Kirúgtak a szépírásversenyről az iskolában, lehettem olyan nyolcéves. Elpanaszoltam ezt egy halálra ítélt vasgárdista rabunknak. Mert volt egy kegyetlen, úgynevezett tizedelési törvény. A sok terrorista akció miatt összeült a román parlament, és hoztak egy elképesztő, középkori törvényt, hogy minden tizedik gárdistát ki kell végezni. Ezt persze minden csendőrség minden városban igyekezett úgy megoldani, hogy ne legyen nagy baj. De ha három ember ült a börtönben, az biztos, hogy bekerült a szigorú névsorba. És az apám nem volt hajlandó kiadni őket. S ez az én tulajdonképpen halálra ítélt vasgárdistám egy szerencsétlen diák volt, orvostanhallgató, akinek semmi terrorcselekménye nem volt, valami felségsértésért ültették le. S közölte a csendőrség, hogy beleesett a tizedelési törvénybe, apám adja ki, ki fogják végezni, méghozzá köztéren, és három napig közszemlére teszik, ahogy a törvény rendelte. Apám pedig azt mondta, törvényes ítéletet kér. Óriási bruszt indult meg, fenyegetőzések, apám bezáratta a börtönt, senki be nem tehette a lábát. Na, öt nap múlva visszavonták a törvényt, így hát ez a fiú megúszta, de öt napig a siralomházban volt.

Ehhez a fiúhoz mentem sírva panaszkodni, hogy nem mehetek a szépírásversenyre. Az ügyeletes fegyőr beengedett a rács mögé a folyosóra, nem volt nagyon szigorú az őrzés, az igazgató fia jöhetett-mehetett. Nagyenyeden vagy Erzsébetvárosban biztosan nem lehetett volna megcsinálni, de hát ez kis börtön volt, hozzáragasztott szolgálati lakással.

– Nem baj, Bubika, tudod mit? Gyere vissza délután, adok neked ajándékot.

S amikor visszamentem, adott egy velős csontból, tehát marhasípcsontból kifaragott keresztet. Mert ezzel szórakozott a pasi, Krisztusokat faragott csontból. Még most is megvan a kereszt. Ráírta: „Lui Bubi leac pentur prima lovitura de copitá - Bubinak orvosság az első patarúgásra" – és ezt egy halálraítélt adta nekem.

Ezzel a férfival később találkoztam. Párizsban turnéztunk a Bihari Együttessel, és a táncos fiaim motort loptak, furikáztak egy kicsit. Elkapták őket a rendőrök. Be kellett mennem értük, ki kellett hoznom őket, mert hát hogy a francba jöjjek haza, hogy két fiú ott maradt a fogdában. S akkor engem nem fogadott el tolmácsnak a felügyelő úr, nézegette a gyerekek útlevelében a lakhelyüket, Budapest, szóval románok, hívott egy román tolmácsot. Ez a férfi, az egykori rab volt az. A tévedés egy pillanat alatt kiderült, hogy én ha magyar vagyok is, tudok románul. Elintéztük a formaságokat, együtt mentünk ki, elkezdtünk beszélgetni. Hogy összetévesztik az országainkat, Bukarestet Budapesttel; vígasztalt, olyan is megesik, hogy nézik Bukarest, s azt mondják: Bulgária. Meghívott egy pohár borra, ott, egy talponállóban, a metrómegállótól nem messze. Kérdezi, hogyhogy ilyen jól beszélek románul. Gondolja, hogy erdélyi vagyok, de mikor jöttem el? Hát, 1944-ben, de 0940 óta nemigen beszéltem románul, akkor már magyar iskolába jártam. És mégis hová valósi? Hát besztercei. Hú, Besztercéről vannak kemény emlékeim, képzelje öt napig siralomházban ültem Besztercén. A börtönben? Igen. Akkor mondanám még egyszer a nevem: Novák Ferencnek Bubinak hívnak. Azt mondja:

– Édes Fiam – olyan tizenöt évvel volt idősebb nálam –, édes fiam, a börtönigazgató Bubi nevű fia vagy?

– Igen.

– Neked adtam egy faragott keresztet, mert nem vettek fel a szépírásversenyre?

– Igen…

– Ó, de gyönyörű sztori – mondja –, azóta is mesélem a feleségemnek, a gyermekeimnek, odajött egy kisgyermek, hogy nem vették fel a szépírásversenyre, és sírt, és rájöttem, hogy biztosan nagyon szenved, és neki keservesebb ez, mint nekem a siralomházban ülni, hát odaadtam neki az egyik faragványomat.

El akart vinni a családjához. Magyarországra ő még nem mer eljönni, mert ugyan már a háború után megtagadta a Vasgárdát, de hát nem mer eljönni, hanem ha az apám odamenne egyszer, akkor szeretné megrázni a kezét, megölelni, megcsókolni…

Emil Boleslav Lukáč

Egy ösztöndíjas úton ismertem meg a csodálatos Emil Boleslav Lukáčot, a nagy szlovák költőt, esszéistát, aki hosszú mellőzés után kijutott végre Párizsba. Kivitték a Pen Klubhoz, mert kellett a politikának ez a mutatvány 1968 után. Elmesélte, hogy azért vállalta ezt a szerepet, hogy viszontláthassa kedves Párizsát. Kiderült, hogy 1919-ben ugyanabban a házban lakott, int Illyés Gyuláék egykor, a Szent Lajos-szigeten. Mert ő is emigráns volt, szlovák létére. De hát úgy beszélt magyarul, mint mi. Elmesélte, hogy annak idején, ha valamelyikük egy újságcikket megírt, a honoráriumból mindig vettek egy üveg Chateau des Nuits bort, ötéves körülit. Vettek hozzá két-három liter *ordinaire*-t, közönséges bort, meg sajtot, baguette-et, s akkor megitták először az ordinaire-t, és a végén, mint csemegét, a Chateau des Nuits-t.

– Ide figyeljen, fiatalember.Jöttem ma itt a sarkon, a borkereskedés előtt. Megnéztem, találtam Chateau des Nuits-t. Hát az egész tíznapos napidíjam nem lenne elég, hogy megvegyem. Majdnem az egész rámenne. Hogy mehetett fel így a bor ára?

– Mert a francia szőlősgazdák nagyon ügyesen szervezik a piacot. El tudom mesélni, mert vannak barátaim Dijon környékén.

Hosszan beszélgettünk még, és másnap vettem egy Chateau des Nuits-t, felküldtem a szobájába. Itt van a bizonyíték, itt őrzöm a dedikált kötetét.

Úgy jöttünk össze, hogy hallotta a szálloda kávéházában, amint magyarul beszélünk, és átszólt az asztalunkhoz; kiderült, hogy ő meg szlovák. Elmesélte, hogy barátja volt Jean Effelnek, Aragonnak, az ő társaságukban járt. Egyszer csak megkérdezte:

– Mit mondott, maga? Hogy erdélyi? Meg hogy örmény vér is van magában? Mondja csak, hol volt az apja az első világháborúban?

– Hát a Piavenál.

– Novák… Novák… Mondja, az apja nem szamosújvári?

– De igen.

– Megsebesült az apja a Piavénál?

– Meg – válaszoltam.

– Ide figyeljen, Novák, a maga apja a barátomat – vagy rokont mondott? – sebesülten mentette ki a folyóból, egy román bakával együtt, géppuskatűzben. Az illető sokszor mesélte el, mint ahogy a háborús veteránok szokták.

Kifutott a vér a fejemből. Ezt az apám mint 5. számú családi típustörténetét, hacsak lehetett, mindig elmesélte. Bátyámmal az asztal

alatt rugdostuk egymást, röhögni nem mertünk. Azt hittük, füllent az öreg. Párizsban kellett megtudnom, hogy a történet igaz. Rémes. Már csak a temetőben tudtam apámtól bocsánatot kérni. De hát, úgy látszik, valamit csak kellett tennie, amiért Nagyezüst Vitézségi Érmet kapott.

Megjelent: Elmondtam én… Novák Ferenc, Tata
Összeállította: Farkas László
Planétás Kiadó, 2000